

4. OSOBNI I PSIHODINAMSKI ASPEKTI RAZGOVORA

U OVOM POGLAVLJU:

4. 1. Ja —, ti —, mi — i bezlične poruke
4. 2. Ja —, ti —, mi — i bezlični učitelj
4. 3. Izražavanje zapažanja, mišljenja i osjećaja
4. 4. Objektivni, subjektivni i nerealni učitelji
4. 5. Izražavanje osjećaja, potreba i želja
4. 6. Potiskujući, direktni, indirektni i neiskreni učitelji
4. 7. Tumačenje i iskrivljavanje zapaženog
4. 8. Skromni i prepotentni učitelji
4. 9. Slobodni, kritički, otvoreni i osviješteni razgovor
- 4.10. Jasni i nejasni učitelji
- 4.11. Kritizirajući, buntovnički i suradnički razgovor
- 4.12. Pozicijski fiksirane i fleksibilne škole
- 4.13. Nekonfliktni, konfliktni i manipulirajući razgovor
- 4.14. Nekonfliktna, konfliktna i manipulirajuća škola
- 4.15. Strah od razgovora
- 4.16. Strah u razgovoru učitelja i učenika
- 4.17. Obrambeni mehanizmi i razgovor

4.1. JA, TI, MI I BEZLIČNE PORUKE

U svakodnevnoj komunikaciji koristimo se Ja-, Ti-, Mi- i bezličnim porukama. Ja-poruke služe izražavanju vlastitih zapažanja, iskustava, osjećaja, doživljaja, sjećanja, misli, potreba, želja, interesa, ideja, predodžbi, fantazija, nagađanja, očekivanja, htijenja, bojazni, vjerovanja, stavova itd. Te poruke, koje se uvijek odnose na nas same, potiču i sugovornika na Ja-poruke. One mogu biti formalne i fasadne, ali također stvarne i iskrene. Mnogi izbjegavaju Ja-poruke, jer ne žele niti otkriti sebe niti se približiti sugovorniku. Mnogi to ne čine i zato što ne žele da se drugi otkrivaju njima.

Ti-poruke nude gotova rješenja, rabe se pri vrijeđanju, napadanju, predbacivanju, osuđivanju, dijagnosticiranju, etiketiranju, okrivljavanju, prognoziranju, ocjenjivanju i kažnjavanju. Tiču se drugih. Potiču obrambene mehanizme, defenzivnu komunikaciju ili protunapad. Sprečavaju sugovornikove ja-poruke. Otežavaju iskreni i otvoreni dijalog. Stvaraju atmosferu obrane i napadaja. Onemogućuju iskrenu i otvorenu komunikaciju.

Mi-poruke jačaju vlastitu poziciju ili prikrivaju vlastito mišljenje i vlastite želje. S pomoću njih pokušavamo na druge utjecati posredno i zaobilazno. Njima smanjujemo pa i otklanjamo vlastitu odgovornost i angažiranost u vezi sa sadržajem o kojemu komuniciramo.

Bezlične su poruke potpuno apersonalne. Omogućuju potpuno isključivanje sebe i vlastite odgovornosti za sadržaje koje prenosimo.

Ti-porukama, mi-porukama i bezličnim porukama druge ili napadamo ili ih udaljujemo sebe pa i sasvim isključujemo iz komuniciranja s drugima. Samo

s Ja-porukama u stanju smo razvijati stvarni osobni kontakt i dijalog. Samo s pomoću njih možemo prodrijeti do drugoga pokraj sebe.

INTERPERSONALNA KOMUNIKACIJA

1. APERSONALNA: BEZLIČNE PORUKE	TREBALO BI. . . .
2. DIFUZNO PERSONALNA: MI—PORUKE	MORALI BISMO. . . .
3. KONTRAPERSONALNA: TI—PORUKE	MORAŠ.
4. INTERPERSONALNA: JA—PORUKE	HTIO BIH.

4.2. JA, TI, MI I BEZLIČNI UČITELJI

U školi možemo naići na Ja- Mi- Ti- i bezlične učitelje. Ja-učitelji koriste se ja-porukama. Govore u ja-obliku. Jasno i izravno iznose vlastita mišljenja, zapažanja i tumačenja. Govore iz sebe. Iznose ono što doista misle i osjećaju. Stoje iza onoga što izgovaraju. Svojom se osobom obraćaju osobi učenika. Komuniciraju interpersonalno u doslovnome smislu riječi. Poruke izlaze stvarno iz njih i ulaze u učenike. Samo takvi učitelji ostvaruju doista osobni susret s učenicima. Oni nude, ali ne nameću sebe učenicima. Oni žele, ali ne zahtijevaju da ih učenici prihvate. Oni idu izravno u susret učenicima. Oni su unutar razgovora s učenicima. Oni se koriste i sobom a ne samo razgovorom u komunikaciji s njima.

Ti-učitelji koriste se uglavnom Ti-porukama. U njihovu razgovoru s učenicima prevladavaju zahtjevi, traženja, prijekori, kritike, zabrane, upozorenja, naredbe, predbacivanja, upute, "gotovi recepti", konačna mišljenja. Njihov je kažiprst stalno uzdignut. Njime stalno prijete i usmjeravaju ga prema potencijalnim krivcima. Njihov "ti" uvijek je prijeteći, kažnjavajući, upozoravajući, vrijeđajući i ponižavajući. Njime ističu svoje znanje, iskustvo i pravo uz isticanje tuđeg neznanja, neiskustva i krivnje. Ti-učitelji ili napadaju ili se brane, a, zapravo, vrlo malo doista razgovaraju. Oni izazivaju napadaj ili obranu i kod učenika. Sve su to zapreke stvarnu susretu učitelja i učenika, ali također i utjecaju učitelja na učenike.

Mi-učitelji koriste se pretežno Mi-porukama. Oni s učenicima ostvaruju nekakav "razvodnjeni" susret, koji nije ni posve izravan, a ni posve posredan. Radi se o učiteljima čiji razgovor ima često samo privid iskrenosti, neposrednosti i izravnosti. Oni su na neki način difuzno, raspršeno osobni. Takav je i njihov utjecaj na učenike: I on je "razvodnjen". I on i djeluje i ne djeluje. Sve se tu vrti oko nečega "između": ni toplo ni hladno, ni ugodno ni neugodno, niti ugrožavajuće, ali ni neugrožavajuće. Izbjegava se napadaj, ali i prihvaćanje. Postoji strah od približavanja učeniku, ali se ne želi biti niti udaljen od njega. Sve se to zamagljuje neodređenim Mi-porukama.

Bezlični se učitelji koriste neosobnim, bezličnim porukama. To su apersonalni učitelji. Oni se služe govorom da bi izbjegli razgovor. Iz svojeg govora učenicima oni isključuju sebe, da se taj govor slučajno ne bi pretvorio u razgovor. Oni se skrivaju iza fraza, citata, statistike, udžbenika, programa i direktiva. Oni samo prenose nečije direktive, a ne iznose svoje stavove. Govore umjesto nečega ili nekoga, da ne bi morali progovoriti sami. Ne žele susret, već ga izbjegavaju. Njihova

komunikacija onemogućuje stvarnu komunikaciju. Oni govore da ne bi progovorili, tumače da ne bi protumačili. Trude se biti nerazumljivi da ih učenici slučajno ne bi shvatili. Njih ne zanimaju utjecaj i djelotvornost njihovih poruka. Između njih i učenika nalaze se nerazumljiv govor, nejasan razgovor. U zamagljenosti njihovih fraza ne vide se ni oni ni učenici.

UČITELJI I JA— TI— MI— I BEZLIČNE PORUKE

JA—UČITELJI:	direktni, neposredni, osobni, prihvaćajući jak i neposredan utjecaj na učenike
TI—UČITELJI:	direktni, prijeteći, ugrožavajući, odbijajući negativni utjecaj na učenike
MI—UČITELJI:	nedirektni, neodređeni, nejasni, "razvodnjeni" slabi utjecaj na učenike
BEZLIČNI UČITELJI:	apersonalni, "frazeri", prenositelji poruka nikakav utjecaj na učenike

4.3. IZRAŽAVANJE ZAPAŽANJA, MIŠLJENJA I OSJEĆAJA

U tijeku svakidašnjeg komuniciranja izražavamo svoja zapažanja, mišljenja i osjećaje. Zapažanja bismo morali izražavati kao zapažanja ("Vidim, da si namrgođen!"), mišljenja kao mišljenja ("Mislim da si nezalica!"), a osjećaje kao osjećaje ("Osjećam da me mrziš!"). Međutim, najčešće ne komuniciramo tako. Zapažanja, mišljenja i osjećaje međusobno miješamo, što ima kao posljedicu neopravdano i nerealno izjašnjavanje i o sebi i o drugima.

Tako mišljenje izražavamo kao zapažanje, pa vidimo samo ono što mislimo ("Vidim da si totalna nezalica!") ili samo osjećamo ("Vidim da me mrziš!"). Na taj način puko razmišljanje i difuzne osjećaje pretvaramo u čvrstu i očitu činjenicu, a to uopće ne mora odgovarati stvarnosti.

U drugom slučaju, zapažanja i osjećaje izražavamo kao mišljenje pa "samo" mislimo ono što zapravo jasno zapažamo ("Mislim da si namrgođen!") ili doista osjećamo ("Mislim da me mrziš!"). Time ublažujemo očitu činjenicu ili racionaliziramo vlastite osjećaje. I to ne odgovara stvarnosti, a otežava jasnu i izravnu komunikaciju.

U trećem slučaju, zapažanja i mišljenja izražavamo kao osjećaj pa osjećamo ono što vidimo ("Osjećam da si namrgođen!") ili samo mislimo ("Osjećam da si nezalica!"). I na taj način izbjegavamo izravnu komunikaciju o onome što jasno zapažamo i o čemu razmišljamo. Takvo miješanje zapažanja, mišljenja i osjećaje onemogućuje jasnu i izravnu, neposrednu i otvorenu komunikaciju.

4.4. OBJEKTIVNI, SUBJEKTIVNI I NEREALNI UČITELJI

U vezi s izražavanjem zapažanja, mišljenja i osjećaja mogli bismo razlikovati objektivne, subjektivne i nerealne učitelje. **Objektivni** učitelji izražavaju svoje zapažanje kao zapažanje, svoje mišljenje kao mišljenje, a svoje osjećaje kao

osjećaje. To je vrlo važno za objektivnost i pravednost u tijeku razgovora između učitelja i učenika. Naime, učeniku je bitno da ga njegov učitelj doživi i prihvati što objektivnije. On želi da ga učitelj prihvati onakva kakav jest u stvarnosti, dakle, objektivno i pravedno. To se može ostvariti samo ako učitelj razlikuje i razgraničuje svoje zapažanje učenika, svoje mišljenje o njemu i svoje osjećaje nasuprot njemu. U tijeku razgovora učeniku mora biti jasno što učitelj zapaža u vezi s njim, što misli o njemu i što osjeća u vezi s njim. To nisu tri iste stvari, a niti se smiju međusobno miješati. Učenici su vrlo osjetljivi na stupanj učiteljeve objektivnosti. Zapaženo se može tumačiti, a i provjeravati na različite načine. O mišljenju se može razgovarati. Osjećaje treba izgovoriti. Razlikujući to, međusobni razgovor između učitelja i učenika postaje objektivniji, iskreniji i pravedniji.

Subjektivni učitelji pretvaraju svoja mišljenja i osjećaje u zapažene činjenice. To ih čini neobjektivnima, subjektivnima i nepravednima. Učenici su na to opravdano osjetljivi. Pretvaranje učiteljeva subjektivnog mišljenja i neodređenog osjećaja u zapažene činjenice u vezi s učenicima prekida svaku mogućnost razgovora. O mišljenju i osjećaju može se razgovarati, a "zapažene činjenice" ili se prihvaćaju ili odbacuju. To postaje još većim problemom zbog pozicijske moći učitelja u odnosu na učenike. Takve se "činjenice" učenicima prisilno nameću. On ih mora prihvatiti. To ga vrijeđa, ugrožava i udaljuje od učitelja. Prisiljava ga da bude neiskren i prema učitelju, a postupno i prema samom sebi. Na taj način učitelji gube kredibilitet i autoritet kod učenika.

Nerealni učitelji svoja zapažanja izražavaju samo kao mišljenja i osjećaje. Oni se ne usude vidjeti što vide, čuti što čuju. Oni nastoje ublažiti, razvodniti činjenice. Očitu objektivnost oni pretvaraju u neodređenu i nejasnu subjektivnost. Takav razgovor gubi na svojoj objektivnosti i realnosti. I to ne odgovara učenicima, a, osim toga, slabi utjecaj učitelja na učenike. Za njih oni postaju neozbiljni sugovornici kojima se sve manje vjeruje. Ako imamo pred očima činjenicu da djeca i učenici vrlo dobro zapažaju, tada ovakav nerealni učiteljev subjektivizam otežava učenicima snalaženje u njihovoj tvrdoj i gruboj životnoj stvarnosti.

UČITELJ I IZRAŽAVANJE ZAPAŽANJA, MIŠLJENJA I OSJEĆAJA

OBJEKTIVNI:	razgovaraju o uočenim činjenicama kao o uočenim činjenicama
SUBJEKTIVNI:	razgovaraju o svojim mišljenjima i osjećajima kao o "činjenicama"
NEREALNI:	razgovaraju o činjenicama kao samo vlastitim mišljenjima i osjećajima

4.5. IZRAŽAVANJE OSJEĆAJA, POTREBA I ŽELJA

Vlastite osjećaje, potrebe i želje možemo izražavati neverbalno i verbalno. Neverbalno ili kinezičko izražavanje govorom tijela (namrgođeno ili tužno lice, nervozni pokreti tijela, različite geste, način govora, pogled i sl.) premalo je određeno, teško prepoznatljivo, često pogrešno protumačeno, a sve to zbog svoje višeznačnosti. Često ostajemo neshvaćeni i frustrirani.

Verbalizacija naših osjećaja, potreba i želja može biti izravna, posredna i neiskrena. Izravna je verbalizacija najkvalitetnija i najuspjelija ("Volim te. . . Trebam te. . . Želim te. . ."). Posredna verbalizacija može biti prikrivena ("Kako je

divno gledati susjede koji se tako vole!") suprotno ("Ne, hvala nisma gladan" uz gutanje hrane očima!) preko drugog ("Vidim da se dosađuješ!"), naknadno ("Da si jučer bio nježniji, ne bi me danas boljela glava!"). Postoji i mogućnost neiskrene verbalizacije ("Pa. . . znaš, da te volim!")

O načinu izražavanja vlastitih osjećaja, potreba i želja ovise uspješnost i zadovoljstvo ili neuspješnost i frustracija u tijeku našeg svakodnevnog komuniciranja. Mnoge potrebe i želje ne ostvarujemo, ne zato što su neostvarive, nego zato što ih ne znamo ili se ne usudimo izraziti na pravi način.

IZRAŽAVANJE OSJEĆAJA, POTREBA I ŽELJA	
NEVERBALNO	<i>primalo određeno, teško prepoznatljivo pogrešno</i> <i>motivirano i ludo</i> <i>više nego reči, frustrirano</i>
VERBALNO:	DIREKTNO <i>trebam te, volim te, zelim te, (najviše želja)</i>
<i>verbalizacija</i> <i>način osjećaja</i>	INDIREKTNO: prikriveno <i>kako je divno gledati susjede kako se</i> suprotno <i>ne hvala, nisma gladan</i> preko drugog <i>vidim da se dosađuješ</i> naknadno <i>da si jučer bio nježniji, danas mi</i>
	NEISKRENO <i>Pa... znaš da te volim</i> <i>ne bi</i> <i>voljela ja</i>

4.6. POTISKUJUĆI, IZRAVNI, POSREDNI I NEISKRENI UČITELJI

Izražavanje osjećaja, potreba i želja ima golemu važnost u razgovorima između učitelja i učenika. **Na vlastite osjećaje**, potrebe i želje imaju jednako pravo kako učitelji tako i učenici. I jedni i drugi su osobe. Kao takvi i jedni i drugi imaju **ne samo svoje osjećaje**, potrebe i želje nego također pravo i na njihovo slobodno izražavanje. To je uopće **preduvjet stvarnog razgovora stvarnih sugovornika**. To je i **preduvjet stvarnog odgoja i izobrazbe** u našim školama. Bez toga, škola se pretvara u nešto nehumano, neljudsko, apersonalno.

Nije svejedno kako učitelji i učenici izražavaju svoje osjećaje, potrebe i želje u međusobnim razgovorima unutar škole. S obzirom na tu komunikacijsku problematiku možemo razlikovati **potiskivajuće, verbalno direktne, verbalno indirektne i verbalno neiskrene učitelje**.

Osjećaje, potrebe i želje **potiskivajući učitelji** ne razgovaraju o svojim osjećajima, potrebama i željama, a **to onemogućuju i učenici**. Osobni osjećaji, potrebe i želje nemaju mjesta u njihovoj komunikaciji s učenicima. Osjećaji se, potrebe i želje **potiskuju, a to se očekuje i od učenika**. Oni odgoj i izobrazbu smatraju racionalnim poslom koji pripada mozgu učitelja i mozgu učenika. **Žele ostvariti susret samo s mozgom, a ne i sa "srcem" učenika**. Školu zamišljaju kao obrazovanje mozga, a ne odgoj "srca" učenika. Poistovjećuju znanje i ponašanje. Da bismo se ispravno ponašali, prema njima, potrebno je imati samo dovoljno objektivnog znanja. To je klasičan pristup prosvjetiteljskog racionalizma 18. stoljeća. Međutim, osjećaji, potrebe i želje, i učitelja i učenika sastavni su dio odgojnog i obrazovnog procesa.

Osjećaje, potrebe i želje **verbalno direktno izražavajući učitelji** prihvaćaju i priznaju vlastite, ali i učenikove osjećaje, potrebe i želje. Kao takve oni hi izravno

izražavaju riječima, a to puštaju i omogućuju i učenicima. To je preduvjet potpunog, ljudskog i humanističkog odgoja i izobrazbe. U takvim se cjelovitim školama ne obrazuju samo mozgovi učenika nego se odgajaju i njihovi osjećaji, potrebe i želje. Tek jasna i izravna verbalizacija vlastitih osjećaja, potreba i želja omogućuje stvarni i neposredni susret učitelja i učenika. To je moguće izbjeći samo već spomenutim potiskivanjem i isključivanjem sebe iz razgovora. Na taj način, međutim, odgojne poruke ne djeluju na ponašanje učenika, a obrazovne poruke teže ulaze u njegov mozak. Izravni i verbalni susret osjećaja, potreba i želja učitelja i učenika u tijeku njihove komunikacije ima golem odgojni i obrazovni učinak.

Osjećaje, potrebe i želje verbalno **indirektno** izražavajući učitelji rade to prikriveno, naknadno, preko trećeg i neprikladno. Oni, doduše, razgovaraju o svojim osjećajima, potrebama i željama, **ali nejasno**, teško prepoznatljivo, "šifrirano", "stidljivo", nepotpuno, a često i potpuno iskrivljeno. To je karakteristično za ambivalentne, nesigurne, sebi nejasne i sa sobom konfliktnu učitelje. **Oni bi htjeli, ali ne mogu jasno izraziti sebe**, svoje osjećaje, potrebe i želje. Tu svoju nesigurnost oni prenose i na učenike. Takva komunikacija neurotizira odgojni i obrazovni proces. Čini ga konfliktuoznim, nesigurnim i neodredivim. Sve tu postaje nejasno. Na kraju se više ne zna tko što želi, treba i osjeća.

Osjećaje, potrebe i želje verbalno neiskreno izražavajući učitelji su odgojno i obrazovno štetni učitelji. Oni se na neki način igraju sa svojom i učenikovom intimom. Oni lažu sebi i učenicima. To se pretvara u lažni susret njihovih osoba, u susret njihovih lažnih karaktera. To je pseudosusret učitelja i učenika, privid njihova susreta. S vremenom se razvija prividan, lažan odgoj. Škola se pretvara u pseudohumanističku ustanovu. Govori se o čovjeku i o njegovim osjećajima, o učeniku i njegovim potrebama, o učitelju i njegovim željama, ali sve to neiskreno i lažno. O svemu tome bolje je šutjeti nego neiskreno razgovarati.

UČITELJI I IZRAŽAVANJE OSJEĆAJA, POTREBA I ŽELJA
1. OSJEĆAJE, POTREBE I ŽELJE POTISKIVAJUĆI UČITELJI
2. OSJEĆAJE, POTREBE I ŽELJE VERBALNO I DIREKTNO IZRAŽAVAJUĆI UČITELJI
3. OSJEĆAJE, POTREBE I ŽELJE VERBALNO, ALI INDIREKTNO IZRAŽAVAJUĆI UČITELJI
4. OSJEĆAJE, POTREBE I ŽELJE VERBALNO, ALI NEISKRENO IZRAŽAVAJUĆI UČITELJI

4.7. TUMAČENJE I ISKRIVLJAVANJE ZAPAŽENOG

Složenost interpersonalne komunikacije postaje nam još očitija ako na nju primijenimo poznatu teoriju međudoživljavanja (Laing, 1966). Naime, prema toj teoriji, mi se u međusobnim odnosima i komunikaciji u velikoj mjeri selektivno zapažamo, subjektivno tumačimo te nesvjesno dopunjujemo, iskrivljujemo. Ne percipiramo sve, nego samo neke, i **ne čitave nego samo dijelove poruka**. Mi jednostavno nismo u stanju sve zapažati, sve prihvaćati, sve uočavati. Već je ta

selekcija primarnih poruka i njihovih dijelova izrazito subjektivne naravi, podložna nizu nesvjesnih mehanizama u nama i, mogli bismo reći, često potpuno proizvoljna pa i slučajna. Mi nikada nismo sigurni koje je od naših poruka i koje njihove dijelove naš sugovornik čuo, registrirao, uočio i prihvatio.

Ta selektivno primljena poruka, ili njezin dio, sada je podvrgnuta procesu koji nazivamo subjektivno interpretiranje ili tumačenje. To nije samo komunikacijski proces u užem smislu riječi, već psihološko, subjektivno i psihodinamsko događanje unutar sugovornikove osobnosti. Značenje naše poruke ovisi o njemu i o onome što se u njemu događa, a ne o nama.

Primateelj poruke mnogo toga nesvjesno projicira, dodaje, pa i iskrivljuje. Onome što je selektivno zapazio i subjektivno si protumačio, on dodaje iz sebe ili iz svoje okoline mnogo toga što tome uopće ne pripada. On to modificira i iskrivljuje bezbrojem dodataka radi prilagodbe poruke svojim potrebama, stavovima, željama i nazorima.

Na kraju, to više nije poruka koju smo mi poslali nego poruka koju je on obradio. On reagira na tu, a ne na poruku koju smo mi poslali. I opet se nalazimo na vrlo nejasnom, nesigurnom i neizvjesnom terenu, na kojemu se odigravaju selekcija, preinterpretacija i iskrivljavanje naših poruka. Tu su razlozi mnogih nesporazuma, nesuglasica, problema i konflikata. Jedini put prema jasnoj, otvorenoj i obostrano razumljivoj komunikaciji stalno je provjeravanje i usklađivanje međusobnih poruka s pomoću povratnih informacija i metakomunikacije. Mi ne možemo kvalitetno komunicirati ako stalno ne provjeravamo što je od naših poruka primljeno, kako je ono što je primljeno protumačeno i koliko iskrivljeno.

ZAPAŽANJE, TUMAČENJE I ISKRIVLJAVANJE POSLANIH PORUKA

SELEKTIVNO ZAPAŽANJE SUBJEKTIVNO TUMAČENJE NEKRITIČKO ISKRIVLJAVANJE
--

4.8. SKROMNI I PREPOTENTNI UČITELJI

Učitelji također svoj učenike selektivno zapažaju, subjektivno interpretiraju i često nekritički iskrivljuju. Toga mnogi nisu svjesni. U tome smislu mogli bismo razlikovati učitelje koji prihvaćaju i koji ne prihvaćaju selektivnost, subjektivnost i mogućnost iskrivljavanja svojeg prepoznavanja učenika.

Oni koji vjeruju u potpunost svojeg zapažanja, objektivnost svojeg tumačenja i nemogućnost iskrivljavanja svojeg ocjenjivanja, u užem i širem smislu riječi, povjerenih mu učenika, žive u iluziji vlastita sveznanja i svemoći. Što više vjeruju u to, selektivniji su, manje objektivni i veća je vjerojatnost njihova iskrivljavanja učenikove stvarnosti. Takvi su učitelji maksimalno neinformirani, subjektivni, nepravedni. Oni do stvarnog učenika i ne dolaze. Uvjereni da otrpve mogu sve prepoznati, objektivno protumačiti i pritom ne pogriješiti, oni si sami zatvaraju put do stvarnosti svojih učenika. Oni nemaju potrebe ništa provjeravati u razgovoru s njima. Oni, zapravo, i ne trebaju nikakve povratne informacije od njih. Unaprijed znaju što učenici osjećaju, trebaju i žele, ili, možda još bolje, što bi morali osjećati,

trebati i željeti. Takvi su učitelji, u doslovnome smislu riječi, opasni za odgojni i obrazovni proces. Oni koče razvoj svojih učenika.

Samo učitelji koji prihvaćaju nepotpunost i selektivnost svojeg zapažanja, subjektivnost svojeg interpretiranja i mogućnost iskrivljavanja svojeg opisivanja učenika, njegove osobnosti i ponašanja, mogu bolje upoznati, objektivnije tumačiti i manje iskrivljeno doživljavati učenike. Svjesni svoje nedovoljne informiranosti, oni stalno tragaju za novim informacijama o učeniku i od učenika. Svjesni maksimalne subjektivnosti svojeg tumačenja oskudnih informacija o učeniku stalno nastoje u otvorenu razgovoru s učenicima to što više objektivizirati i približiti stvarnom učeniku. Svjesni mogućnosti i vjerojatnosti nehotećna iskrivljavanja (dodavanja, oduzimanja, mijenjanja) oni su spremni modificirati selektivno zapažane i subjektivno tumačene realnosti učenika, te ispravljati svoje teze, mišljenja i stavove u vezi s učenikom. Samo takvi učitelji mogu biti kako—tako objektivni, pravedni, realni u tijeku odgojnog i obrazovnog procesa u našim školama.

UČITELJI I ZAPAŽANJE, TUMAČENJE I ISKRIVLJAVANJE UČENIKA
1. UČITELJI KOJI PRIHVAĆAJU NEPOTPUNOST SVOJE INFORMIRANOSTI, SUBJEKTIVNOSTI SVOJEG INTERPRETIRANJA I MOGUĆNOST ISKRIVLJAVANJA U OBLIKOVANJU VLASTITE OCJENE UČENIKA
2. UČITELJI KOJI SU UVJERENI U SVOJU POTPUNU INFORMIRANOST, OBJEKTIVNOST SVOJEG INTERPRETIRANJA I NEMOGUĆNOST POGREŠAKA U OBLIKOVANJU VLASTITE OCJENE UČENIKA

4.9. SLOBODNI, KRITIČKI, OTVORENI I OSVIJEŠTENI RAZGOVOR

Joe Luft i Harry Ingham poznati su autori takozvanog "Johari-prozora". Prema njima, naše ponašanje može biti poznato nama i drugima (javno ponašanje), poznato nama, ali nepoznato drugima (skriveno ponašanje), nepoznato nama, ali i te kako poznato drugima (slijepo ponašanje) te nepoznato i nama i drugima (slijepo i skriveno, tj. nesvjesno ponašanje). Svako od tih ponašanja predstavlja jedno "oko" u čitavu "prozoru" našeg ponašanja.

PONAŠANJE POZNATO MENI I DRUGOME J A V N O S L O B O D N O	PONAŠANJE NEPOZNATO MENI, A POZNATO DRUGOME S L I J E P O <i>ponašanje</i>
PONAŠANJE POZNATO MENI, A NEPOZNATO DRUGOME S K R I V A N O	PONAŠANJE NEPOZNATO I MENI I DRUGOME N E S V J E S N O

Nema nepoznato, a drugima poznato naše ponašanje ("slijepo") možemo većim dijelom učiniti i sebi prepoznatljivim, dakle slobodnim, i to traženjem i primanjem od drugih povratnih informacija (komunikacijski feedback) o sebi i svojem ponašanju. Nama poznato, ali od drugih skrivano ponašanje, možemo otkrivati i učiniti drugima poznato slobodnim davanjem povratnih informacija (komunikacijski feedback) drugima o sebi i svom ponašanju. Meni i drugima nepoznato ponašanje (nesvjesno) možemo osvješćivati različitim psihodinamskim grupnim metodama. Smanjivanjem slijepog, skrivanog i nesvjesnog dijela svojeg ponašanja proširujemo "okno" slobodnog ponašanja. Postajemo slobodni sa zanemarivim dijelom nama nepoznatog (slijepog), drugima nepoznatog (skrivanog) te nama i drugima nepoznatog (nesvjesnog) ponašanja.

SLOBODNO PONAŠANJE		slijepo
skrivano	nesvjesno	

Fred Luthans (Luthans, 1989) daje svoju interpretaciju "Johari-prozora". On opisuje otvorenu, skrivenu, slijepu i neotkrivenu osobnost. Otvorena je osobnost jasna sebi i drugima, skrivena je jasna sebi, ali nejasna drugima, slijepa je nejasna sebi, a jasna drugima, te neotkrivena nejasna sebi i drugima. Ovisno o tome koji od navedenih segmenata osobnosti prevladava, mi smo više ili manje u stanju vladati svojim ponašanjem i kontrolirati ga, ali također slobodno ili prisilno, planirano ili slučajno, svjesno ili nesvjesno usmjeravati i određivati odnose s drugima i komunikaciju s njima.

OTVORENA LIČNOST jasna sebi i drugima	SKRIVANA LIČNOST jasna sebi, a nejasna drugima
SLIJEPA LIČNOST nejasna sebi, a jasna drugima	NEOTKRIVENA LIČNOST nejasna sebi i drugima

OTVORENA LIČNOST		skrivena
slijepa	neotkrivena	

Johann Ceh (Ceh, 1988) također se koristi idejom "Johari-prozora" ali u svojoj vrlo zanimljivoj modifikaciji. On razlikuje javnu, skotomiziranu, privatnu i nepoznatu osobnost čovjeka. Javna je osoba slobodna u svojim aktivnostima, njezino je ponašanje vidljivo i prepoznatljivo, a motivacija otvorena. Skotomizirana osoba nema uvida u svoje ponašanje (slijepa je za svoje ponašanje), ali ga, međutim, drugi oko nje lako prepoznaju. Privatna osoba skriva svoje ponašanje, pretjerano čuva svoju intimnost i izbjegava kontakte s drugima. Nepoznata osoba svoje neslućene mogućnosti, a i čitavo svoje ponašanje potiskuje u sebi. Taj autor ističe važnost psihoterapije, ali i videokonfrontacije kao odlične metode smanjivanja skotomiziranih, privatnih i potiskivanih dijelova naše osobnosti što je nužna pretpostavka slobodne i kontrolirane komunikacije s drugima.

VLASTITO PONAŠANJE	meni poznato	meni nepoznato
drugima poznato	JAVNA OSOBA — slobodna aktivnost — vidljivo ponašanje — otvorena motivacija	SKOTOMIZIRANA OSOBA — slijepoća za vlastito ponašanje koje drugi mogu prepoznati
drugima nepoznato	PRIVATNA OSOBA — skrivanje — izbjegavanje — intimnost	NEPOZNATA OSOBA — neslućene mogućnosti — potiskivanje

Harald Mizerovsky (Mizerovsky, 1989) dalje modificira "Johari-prozor" i primjenjuje ga na svoje tumačenje slike koju imamo o sebi. Uz neke još moje dodatne modifikacije možemo govoriti o jasnoj, lažnoj, skrivanoj i nepoznatoj slici koju imamo o sebi. U komunikaciji s drugima možemo se osloboditi lažne, skrivane i nepoznate slike o sebi. Drugim riječima, u stanju smo komunikacijom s drugima sliku o sebi činiti jasnijom, manje lažnom, manje skrivanom i manje nepoznatom.

SLIKA O SEBI	nama poznata	nama nepoznata
drugima poznata	JASNA	LAŽNA
drugima nepoznata	SKRIVANA	NEPOZNATA

Ako sve te modifikacije "Johari-prozora" primijenimo na problematiku interpersonalnog komuniciranja, tada slobodnu, kritičku, otvorenu i osviještenu komunikaciju razlikujemo od prisilne, nekritičke, prikrivajuće i neosviještene komunikacije. To odgovara razlikama između otvorene, skrivane, slijepe i neotkrivene osobnosti, kao i između jasne, lažne, skrivane i nepoznate slike o sebi. Poremećaji komuniciranja nisu uvijek racionalne prirode. Kada to ne bi bilo tako, interpersonalna komunikacija ne bi bila tolik problem i ona bi se relativno lako

mogla naučiti. Ako se svojom komunikacijom želimo koristiti slobodno, s uvidom, tj. kritički, otvoreno i osviješteno, tada moramo i sami biti otvorene, kritičke, otvorene i osviještene osobe. Tu smo već pomalo na području takozvane "komunikološke psihodinamike" (Lay, 1981). Upravo nas "Johari-prozor" uvodi u tu dublju psihološku, psihodinamsku dimenziju interpersonalne komunikacije.

INTERPERSONALNA KOMUNIKACIJA	
SLOBODNA KRITIČKA OTVORENA OSVJEŠTENA	PRISILA NEKRITIČKA PRIKRIVAJUĆA NEOSVJEŠTENA

Razvijanje slobodne, kritičke, otvorene i osviještene interpersonalne komunikacije moguće je samo s pomoću metakomunikacije (komunikacije o komunikaciji) i komunikacijskog "feedbacka" (davanje, traženje i primanje povratnih informacija). Naime, tek u razgovoru, dijalogu s drugima možemo upoznati sebe, otkrivati se i osviještivati. Kada na taj način svoju komunikaciju učinimo slobodnom, kritičkom, otvorenom i osviještenom, tek se tada možemo profesionalno i stručno koristiti njome. Dokle god je naša komunikacija prisilna, bez našeg uvida u nju, prikrivajuća i nesvjesna, ona je nepouzdan instrument za ostvarivanje naših privatnih i profesionalnih obveza i zadataka. Zato ćemo u ovom poglavlju pokušati još dublje ući u tu toliko važnu psihološku, psihodinamsku problematiku interpersonalne komunikacije. To ne možemo nazvati psihologiziranjem komunikacijske problematike. Komunikacija je dio naše osobe, sastavni dio našeg ponašanja, a svoju osobnost i svoje ponašanje ne možemo razumjeti bez uvida i u tu dublju razinu čovjeka i njegova ponašanja.

4. 10. JASNI I NEJASNI UČITELJI ✓

Primjenjujući osnovne postavke "Johari-prozora", na školsku situaciju možemo razlikovati četiri tipa učitelja. Prvi su jasni sebi i učenicima, drugi su nejasni sebi, a jasni su učenicima, treći su jasni sebi, ali nejasni učenicima, a četvrti su nejasni i sebi i učenicima.

Sebi i učenicima jasni učitelji imaju jasan uvid u sebe, svoje ponašanje i komuniciranje uz učenici prepoznatljivo izražavanje vlastita mišljenja, stavova i ponašanja. Ti učitelji znaju što govore i imaju kontrolu nad načinom kako razgovaraju. Učenici lako prepoznaju njihove poruke i doživljavaju ih kao svoje a to znači, da su usklađene s vlastitim mišljenjem i stavovima. Samo takvi učitelji mogu razviti stvarni dijalog s učenicima. Jedino su oni u stanju stručno, planirano i kontrolirano, ali istodobno iskreno, kongruentno i usklađeno, a to znači uvjerljivo i djelotvorno, komunicirati s učenicima u sklopu odgoja i izobrazbe. To su učitelji koji održavaju i sebe, a ne samo svoje stručno znanje, koji rade na sebi, a ne samo s učenicima, koji stalno nastoje što bolje upoznati ne samo učenike nego i sebe, koji se razvijaju, odgajaju i obrazuju zajedno s učenicima.

➤ Učitelji nejasni sebi, a jasni učenicima oni su koji nemaju uvid u sebe i svoju komunikaciju s učenicima, a ti, međutim, lako prepoznaju upravo ono što je tim učiteljima neuočljivo. Ti su učitelji slijepi za vlastito ponašanje i komuniciranje. Njihovi skotomi (crne mrlje) pokrivaju upravo one dijelove njihova ponašanja, koje bez uvida i kontrole očituju u svakidašnjim kontaktima s učenicima. Onjima učenici znaju više nego oni sami. Učeniku je mnogo toga jasno što je učitelju potpuno nejasno. Takve su učitelje učenici "pročitali" a da toga sami učitelji nisu svjesni. Umjesto da u dijalogu s učenicima doznaju nešto o sebi, oni se zatvaraju u svoje monologe i postaju sve manje prepoznatljivi sebi, a sve prepoznatljiviji učenicima.

➤ Učitelji jasni sebi, a nejasni učenicima pokušavaju se igrati "skrivača" s učenicima. Uvjereni su da mogu sakriti sebe u kontaktu s učenicima. Umjesto da sebe modificiraju, ispravljaju, mijenjaju, oni pokušavaju sebe prikriti. Žive u iluziji da mogu bez uključivanja sebe utjecati na učenike i njih odgajati. Uvjereni su da mogu sakriti ono, što se, zapravo, ne da sakriti. Izbjegavaju susret s učenicima. Čuvaju sebe od učenika. Skrivaju sebe pred učenicima. Misle da mogu sebe odvojiti od učenika. Pod isprikom da čuvaju svoje osobnosti i intimnosti uskraćuju učenicima ono najvrednije i najdjelotvornije u sebi. Poklanjaju im samo svoju fasadu. Pokazuju im krinku, masku, a ne i svoje lice. Učenici to brzo prepoznaju. Maska ih ne zadovoljava. Oni žele čitavog učitelja, a ne samo njegovu masku, koju navlači kada ulazi u razred. Učenici ne vole sebi nejasne učitelje. Odgoj i izobrazba ne mogu biti nejasne pojave.

➤ Učitelji nejasni sebi i učenicima također se često susreću u našim školama. Oni toliko ne skrivaju koliko potiskuju sebe u razgovoru s učenicima. Mnogi su od njih iskompleksirane i neurotizirane osobe, koje upravo svojom nejasnoćom nastupanja neurotiziraju i svoje učenike. Oni su nepredvidivi, često kontradiktorni i neadekvatni u svojim reagiranjima. Sve to uznemiruje učenike. Učenici to nisu u stanju prepoznati. Ne mogu se snaći. Ne znaju zauzeti stav. To ih zbunjuje.

UČITELJI U SVJETLU JOHARYJEVOG PROZORA
1. JASNI SEBI I UČENICIMA
2. SEBI NEJASNI, A UČENICIMA JASNI
3. SEBI JASNI, A UČENICIMA NEJASNI
4. NEJASNI SEBI I UČENICIMA

4. 11. KRITIZIRAJUĆI, BUNTOVNIČKI I SURADNIČKI RAZGOVOR

Na našu svagdašnju komunikaciju s drugima i te kako utječu naša unutrašnja psihička stanja, stanja naše osobnosti, takozvana Ja-stanja (Berne, 1964), koja, ako u određeno vrijeme prevladavaju u nama, bitno određuju naše ponašanje pa, prema tome, i našu komunikaciju. Ovisno o tome koje je od Ja-stanja u određenom trenutku u nama aktivno, naša komunikacija može biti roditeljski kritizirajuća, roditeljski zaštićujuća, odrasla, djetinje slobodna, djetinje prilagođena i djetinje buntovnička.

U roditeljski kritizirajućoj komunikaciji prevladavaju riječi kao što su "Moraš....trebaš...ne smiješ!". U takvu smo stanju skloni drugima dijeliti dijagnoze i ocjenjivati njihov rad. Govorimo glasno i jasno, s namrštenim čelom i podignutim prstom.

} RK

U roditeljski zaštićujućoj komunikaciji ponavljaju se riječi "Ne brini...smiri se!" i ponašamo se zaštitnički. Govor nam je topao i suosjećajan, lice zabrinuto, a ruke raširene.

} RZ

U odrasloj komunikaciji pitamo "Kako...što?", izražavamo svoja mišljenja, analiziramo situaciju. Govor nam je samosvjestan i neutralan, izraz lica otvoren, a držanje tijela uspravno.

} O

U djetinje slobodnoj komunikaciji izražavamo svoje želje i potrebe "Htio bih....bilo bi mi drago...!". Ponašamo se neopterećeno. Govor nam je glasan i povišen, lice oduševljeno i uzbuđeno, a držanje tijela slobodno.

} DS

U djetinje prilagođenoj komunikaciji izražavamo nesigurnost i strah "Nisam siguran...bojim se...", ponašamo se sramežljivo, govor nam je nesiguran i plačljiv, izraz lica bojažljiv, a glava sagnuta.

} DP

U djetinje buntovničkoj komunikaciji stalno se bunimo "Pusti me na miru...Zašto baš ja...", ponašanje nam je razdražljivo, govor prkosan, izraz lica odbojan, a držanje tijela napeto (Schmidt, 1989).

} B

Za uspješnu i kvalitetnu komunikaciju izuzetno je važno prepoznati i kod sebe i kod drugih u kojem Ja-stanju u određenom trenutku komuniciramo, da bismo bili sposobni vladati svojom komunikacijom, a tuđoj se prilagoditi i najprikladnije reagirati na nju.

JA-STANJA I INTERPERSONALNA KOMUNIKACIJA	
RODITELJSKO JA-STANJE	kritizirajuća komunikacija zaštićujuća komunikacija
ODRASLO JA-STANJE	suradnička komunikacija
DJEČJE JA-STANJE	slobodna komunikacija prilagođena komunikacija buntovnička komunikacija

4.12. POZICIJSKI FIKSIRANE I FLEKSIBILNE ŠKOLE

Odgoj i obrazovanje počinje neravnopravnom komunikacijom između roditeljskog Ja-stanja učitelja i dječjeg Ja-stanja učenika, a trebalo bi doći do ravnopravne i partnerske komunikacije između odraslih Ja-stanja učitelja i učenika. Imajući pred očima dinamiku Ja-stanja učitelja i učenika razlikujemo dva tipa škole. U prvom se u tijeku odgoja i izobrazbe zadržava i fiksira roditelj-dijete komunikacija između učitelja i učenika, a u drugom se ona modificira u komunikaciju odrasli-odrasli.

Ja-stanja fiksirajuće škole po tipu učitelj-roditelj i učenik-dijete onemogućuje razvoj i učitelja i učenika. Učitelj ostaje fiksiran u poziciji kritizirajućeg, zaštićujućeg, "sveznajućeg", jačeg i snažnijeg roditelja, a učenik ostaje u poziciji slabog,

X

vođenog, zaštićenog, "manje znajućeg", kritiziranog djeteta, kojemu ne ostaje drugo nego da se prilagođava ili buni. U takvoj se školi takav odnos između učitelja i učenika njeguje kao jedino ispravan, jedino odgojan i jedino obrazujući. U njoj učenik svakim danom biva sve jači roditelj, a učenik sve slabije dijete. Iz takve škole izlaze poslušna i o drugima ovisna djeca, što se često krije iza sintagme lojalni i poslušni građani i stručnjaci. To je nedemokratska i nekreativna škola. U njoj nema razvoja. U njoj se može mnogo toga naučiti, ali ne i kreativno iskoristiti. To je škola koja ne pogoduje razvoju osobnosti i identiteta učenika. U njima se fiksiraju osoba, i identitet ovisnog i, eventualno, buntovničkog djeteta.

Ja-stanja razvijajuće škole po tipu učitelj-roditelj-odrasli i učenik-dijete-odrasli omogućuje učitelju i učeniku razvojni pomak s pozicije djeteta i roditelja na poziciju odraslog. Početna komunikacija roditelj-dijete u tijeku odgojnog i obrazovnog procesa prelazi u komunikaciju odrasli-odrasli. Učitelj-roditelj "silazi" na poziciju učitelja-odraslog, a učenik-dijete "diže se" na poziciju učenik-odrasli. Tek se sada stvaraju uvjeti za ravnopravnu, partnersku i suradničku komunikaciju i dijalog između učitelja i učenika. To je razvojna i koevolucijska škola. U njoj se razvijaju i učitelji i učenici. Jedni i drugi pomiču se prema poziciji odraslog. Jedni i drugi, dakle, odrastaju zajedno kao rezultat reciprociteta odgojnog i obrazovnog procesa. To je kreativna i demokratska škola, u kojoj i učitelj i učenik dopuštaju jedan drugome odrastanje, razvijanje, mijenjanje i pomicanje. U toj se školi omogućuju održavanje i razvoj slobodnog i kreativnog segmenta dječjeg Ja-stanja i učitelja i učenika.

JA-STANJA UČITELJA I UČENIKA U ŠKOLI	
1. JA-STANJA FIKSIRAJUĆE ŠKOLE:	učitelji-roditelji učenici-djeca
2. JA-STANJA RAZVIJAJUĆE ŠKOLE:	učitelji-roditelji-odrasli učenici-djeca-odrasli

4.13. NEKONFLIKTNI, KONFLIKTNI I MANIPULIRAJUĆI RAZGOVOR

x. } Primjenom transakcijske analize (Berne, 1964) na problematiku interpersonalne komunikacije možemo vrlo zgodno u njoj uočiti međuigru svjesnog i nesvjesnog, racionalnog i iracionalnog, namjernog i nenamjernog, planiranog i neplaniranog, psihološkog u nama i socijalnog među nama. Tu možemo razlikovati jednostavno dopunjujuću, ukriženo konfliktnu, jednostrano manipulirajuću i obostrano manipulirajuću komunikaciju.

→ Jednostavno dopunjujućom komunikacijom nazivamo onu, u kojoj obostrano komuniciraju ili jednako Ja-stanja ili pak različita, ali međusobno skladno komplementarna. Roditeljska Ja-stanja zajedno kritiziraju. Odrasla Ja-stanja razumno se dogovaraju. Dječja Ja-stanja zajedno se igraju. Roditeljsko Ja-stanje pomaže dječjem Ja-stanju. Dječje Ja-stanje traži i dobiva pomoć od roditeljskog Ja-stanja.

↪ Ukriženo konfliktnom komunikacijom nazivamo onu u kojoj se obraćamo odraslom Ja-stanju sugovornika, a on svojim dječjim Ja-stanjem reagira na naše roditeljsko Ja-stanje (transferna komunikacija), ili svojim roditeljskim Ja-stanjem na naše dječje Ja-stanje (kontratransferna komunikacija). Treći oblik ukriženo konfliktne komunikacije nalazimo kada se sa svojim dječjim Ja-stanjem obraćamo roditeljskom Ja-stanju sugovornika, a ovaj reagira svojim odraslim Ja-stanjem na naše odraslo Ja-stanje (razdražujuća komunikacija). Slična je situacija kada se našim roditeljskim Ja-stanjem obraćamo dječjem Ja-stanju sugovornika, a ovaj svojim odraslim Ja-stanjem reagira na naše odraslo Ja-stanje (drska komunikacija).

Jednostrano manipulirajućom komunikacijom nazivamo onu u kojoj se istodobno na socijalnom i na racionalnom planu, svojim odraslim Ja-stanjem obraćamo odraslom Ja-stanju sugovornika, a na dubljem psihološkom i iracionalnom planu njegovu dječjem Ja-stanju kako on ne bi reagirao svojim odraslim, nego dječjim Ja-stanjem. Ako se to dogodi "manipulacija" je uspjela i mi smo na neki način našeg sugovornika "prevarili", jer smo ono što želimo ostvarili na njegov račun.

Obostrano manipulirajućom komunikacijom nazivamo onu, u kojoj istodobno obostrano teku dvije komunikacije: jedna na racionalnom i socijalnom, a druga na iracionalnoj i psihološkoj razini. Svjesno i racionalno govori se jedno, a nesvjesno i iracionalno planira drugo. To je obostrano nesvjesno manipulirajuća komunikacija, obostrano nesvjesna "igra". Obostrano se komunicira na dvjema razinama.

TRANSAKCIJSKA ANALIZA INTERPERSONALNE KOMUNIKACIJE

1. JEDNOSTAVNO DOPUNJUJUĆA I NEKONFLIKTNA KOMUNIKACIJA
2. UKRIŽENO KONFLIKTNA KOMUNIKACIJA: transferna
 kontratransferna
 razdražujuća
 drska
3. JEDNOSTRANO MANIPULIRAJUĆA (ANGULARNA) KOMUNIKACIJA
4. OBOSTRANO MANIPULIRAJUĆA (DUPEKS) KOMUNIKACIJA

4.14. NEKONFLIKTNA, KONFLIKTNA I MANIPULIRAJUĆA ŠKOLA

↪ Nekonfliktna je škola utopija. Nje zapravo nema. To bi bila škola u kojoj se učitelji i učenici idealno dopunjuju, prihvaćajući uvijek onu ulogu u komunikaciji koja im se dodjeljuje. To bi bila nekakva škola u kojoj bi učenici uvijek slušali, bili podučljivi, disciplinirani, a učitelji poštivani, uvijek prihvaćeni i besprijevano slušani. U takvoj bi školi učenici i učitelji bili fiksirani u jednostavno dopunjujućoj dijete-roditelj interakciji. To je gotovo nemoguće. Bila bi to također maksimalno nekreativna škola, u kojoj se ne bi ništa mijenjalo, ništa razvijalo, ništa događalo, neka mrtva škola, neljudska, loša škola.

Konfliktna je škola već bliža stvarnosti. Tu se interakcije između učitelja i učenika ukrižuju. "Dijete" u učenicima buni se i želi nešto svoje posebno, originalno, drukčije. I "odrasli" u učeniku budi se i želi ravnopravnost i partnerstvo, a odbija

prilagodbu "roditeljskom" ponašanju učitelja. Povremeno se u učeniku javlja i "roditelj" koji je sklon kritiziranju, ogovaranju, ocjenjivanju učiteljeva ponašanja. Sve je to osnova na kojoj se osnivaju konfliktne situacije i interakcije kao i konfliktna komunikacija. Budući da je to ne samo normalno i zdravo nego sastavni dio svakoga kreativnog odgoja i izobrazbe, konfliktna je škola nužnost i potreba svakog odgoja i izobrazbe.

➔ Jednostrano manipulirajuća škola vezana je za pseudohumanizam i pseudodemokraciju odgoja i izobrazbe. Tu prevladavaju učitelji koji pod fasadom demokracije i humanizma žele zadržati "vlast" i kontrolu nad učenicima. Na socijalnome i racionalnome planu prevladavaju međusobno dogovaranje, partnerstvo i ravnopravnost između učitelja i učenika, a na dubljemu psihološkom i psihodinamskom planu učitelji nastoje ucjenjivati učenike, vezivati ih, ograničavati i manipulirati njima. Učenici to i te kako uočavaju, ali se često ne snalaze. Ostaju zbunjeni, zatečeni, frustrirani. Na to reagiraju nepovjerenjem, pasivnim otporom, različitim sitnim "osvetama", podmetanjima. To je neiskrena škola, lažna, nehumana, neodgojna škola, loša obrazovna ustanova. U njoj se razvijaju nezdrave osobe, nepovjerljivi, sumnjičavi, izmanipulirani učenici.

Obostrano manipulirajuća škola obično je rezultat jednostrano manipulirajuće škole. Učenici se počinju snalaziti pa identifikacijom s učiteljima i sebe pretvaraju u manipulatore škole. I oni počinju igrati dvostruku igru. Na racionalnom se i socijalnom planu prilagođavaju, prihvaćaju ponudenu pseudodemokraciju i pseudohumanizam školskog sustava, a na dubljemu psihološkom planu nastoje što bolje "iskoristiti" školu za svoje interese i nezrele potrebe. Razvija se dvostruka "prljava" igra između učitelja i učenika.

Moramo istaknuti da je konfliktna škola jedino stvarna, zdrava i uspješna odgojna i obrazovna ustanova. Konflikti između učitelja i učenika ne samo da nisu sami po sebi nešto loše nego su šansa za odgoj i izobrazbu, razvoj i sazrijevanje učenika. Zbog toga postaje bitan postupak s konfliktom. To je osnovno odgojno sredstvo suvremene škole. Znati postupati s konfliktom postaje jedan od ciljeva suvremene škole, koja odgaja učenike za život i stvarnost, a ne za neko utopističko pseudohumanističko i pseudodemokratsko društvo.

NEKONFLIKTNA, KONFLIKTNA I MANIPULIRAJUĆA ŠKOLA

1. NEKONFLIKTNA ŠKOLA: utopistička i nerealna
2. KONFLIKTNA ŠKOLA: realna, zdrava, razvojna, odgojna
3. JEDNOSTRANO MANIPULIRAJUĆA ŠKOLA: pokvarena i nehumana, antidogojna, "bolesna"
4. OBOSTRANO MANIPULIRAJUĆA ŠKOLA: pseudohumanistička i pseudodemokratska, odgojno loša

4.15. STRAH OD RAZGOVORA

➔ I strah od komuniciranja pripada psihodinamici, tj. dubljoj psihološkoj i psihodinamskoj razini komunikacijskoga procesa. Taj je strah najčešće na razini

iracionalnog, nesvjesnog, dubinskog u nama. Da bismo ga bolje shvatili primijenit ćemo na komunikacijsku problematiku psihoanalitičku teoriju psihosocijalnih obrambenih mehanizama (Richter, 1970). Strah od komunikacije s drugima može biti narcistički, transferni i paranoidni.

➔ Narcistički strah od komuniciranja vezan je za naš iracionalni i nesvjesni strah, da ne bismo u komunikaciji s drugima otkrili sebe i sebi i drugima. U neposrednoj i otvorenoj komunikaciji uvijek postoji "opasnost" da doznamo ono što jesmo, ono što želimo biti, ono što se ne usudimo biti i ono što uporno negiramo u sebi. Na žalost, većina nas želi ostati nepoznata i sebi i drugima. Čuvamo svoju iluziju o sebi, svoju fasadu, koju održavamo s velikim naporom. Otkriti sebe uvijek sadrži u sebi i nužnost mijenjanja sebe, a na to najčešće nismo spremni. Zato je "bolje" ostati izoliran, udaljen od drugih i od sebe, bez otvorene i žive komunikacije s drugima i sa sobom.

➔ Transferni strah od komuniciranja također je vrlo prisutan u većine ljudi. To je strah od osvješćivanja vlastite prošlosti, potisnutih konflikata, nedovršenih i internaliziranih odnosa. To je strah od prepoznavanja ostataka naše prošlosti u našoj sadašnjosti, od uočavanja sličnosti između sadašnjih i prošlih odnosa, između sadašnjih i prošlih partnera, između sada za nas značajnih drugih i nekada za nas značajnih drugih. To je strah od prepoznavanja transfera naše prošlosti u našu sadašnjost. Sve se to, međutim, može dogoditi ako se upustimo u neposrednu, direktnu, otvorenu i iskrenu komunikaciju s drugima.

➔ Paranoidni strah od komuniciranja zapravo je strah da u otvorenoj komunikaciji s drugima prepoznamo u njima realne ili umišljene protivnike. Bolje ostati sa svima dobar, ali na udaljenosti, jer ako im se previše približimo možda otkrijemo u njima nešto što nas ugrožava.

Sva ta tri straha većim su dijelom iracionalna, ali ipak i te kako stvarna. Ti su strahovi subjektivni, što, međutim, ne znači da nisu realni, utjecajni i da nemaju vidljive posljedice u tijeku našeg komuniciranja s drugima.

STRAH OD INTERPERSONALNE KOMUNIKACIJE

NARCISTIČKI:	da ne bi otkrili sebe
TRANSFERNI:	da ne bi otkrili potisnuto u sebi
PARANOIDNI:	da ne bi otkrili "neprijatelja" u drugome

4.16. STRAH I RAZGOVOR IZMEĐU UČITELJA I UČENIKA

I u komunikaciji između učitelja i učenika pojavljuju se narcistički, transferni i paranoidni razlozi izbjegavanja neposrednih susreta i razgovora. Kod učitelja se često javlja narcistički strah. Boje se da ih učenici ne otkriju, ne "pročitaju". Čuvaju sebe i svoju ličnost. Ne žele se izložiti znatiželji svojih učenika. Zbog toga su u razgovoru s njima suzdržani, neosobni. Skrivaju se iza općih fraza, školskih udžbenika i programa, iza katedre. Oprezni su i sumnjičavi. Ne žele "bliži susret". To često razdražuje učenike. Oni vapiju za osobnim susretom s učiteljima, a ovi to izbjegavaju. Razvija se nekakva hladna komunikacijska atmosfera u školi. Kod

učitelja taj je strah to veći, što imaju slabiji uvid u sebe i što imaju više vlastitih nerazriješenih i potisnutih kompleksa u sebi. To je tipično ponašanje nesigurnih, ambivalentnih i neurotiziranih učitelja. Odatle, također, potreba učitelja da rade na sebi, da se oslobode svojih potisnutih unutrašnjih problema i konflikata. Samo psihički i emocionalno izbalansirani učitelji nemaju potrebe za takvim razlozima izbjegavanja prisne komunikacije s učenicima.

→ Kod učenika dominira transferni strah od komunikacije s učiteljima. U učiteljima "prepoznaju" svoje roditelje. Očekuju "roditeljsko" reagiranje i od učitelja. Često se boje vlastitih roditelja u učiteljima. Imaju iste kočnice u razgovoru s učiteljima koje imaju u razgovoru s roditeljima. Kao što se boje iskrenosti u razgovoru s vlastitim roditeljima, tako se osjećaju i u razgovoru s učiteljima. Kao što izbjegavaju roditelje, tako izbjegavaju i učitelje.

I kod učitelja i kod učenika može se pojaviti paranoidni strah od razgovora. I jedni i drugi imaju strah od mogućnosti neprijateljskog reagiranja. Osjećaju se međusobno ugroženi pa se izbjegavaju. U pozadini su često prijašnje iskustvo i prije doživljene reakcije okoline. Ovdje ne mislimo na patološku paranoidnost, nego na normalne paranoidne reakcije, koje nas prate kroz čitav život. Ako to postane osnovno i prevladavajuće obilježje komunikacijske atmosfere u školi, možemo govoriti o paranoidnoj školi. Sve je to rezultat nezdrave klime unutar škole. Dominiraju međusobno nepovjerenje i sumnjičavost. Stvaraju se dvije fronte: učitelji na jednoj, a učenici na drugoj strani.

Bilo koji oblik straha od međusobne komunikacije između učitelja i učenika onemogućuje zdrav i uspješan odgoj i izobrazbu. U takvu se ozračju ne prihvaćaju odgojne poruke niti se ne može razvijati mozak učenika. Strah od učitelja pretvara se u strah od svega što oni govore, od njihovih poruka i sadržaja koje iznose. Tim porukama i sadržajima zatvoren je ulaz u srce i mozak učenika.

KOMUNIKACIJSKI STRAH I ŠKOLA

1. NARCISTIČKI STRAH UČITELJA: da ih učenici ne otkriju
2. TRANSFERNI STRAH UČENIKA: da se učitelji ne pretvore u zamjenike roditelja
3. PARANOIDNI STRAH UČITELJA I UČENIKA: međusobno

4.17. OBRAMBENI MEHANIZMI I RAZGOVOR

Obrambeni mehanizmi (Freud, A., 1936., Brajša, 1979) štite nas od izravnog suočavanja sa stvarnošću u nama i oko nas. Oni najčešće djeluju ispod razine svijesti, no i te kako utječu na naše ponašanje, pa prema tome i na našu stvarnost, prilagođavaju je nama, našim željama, potrebama i očekivanjima. Čuvaju nas od ugrožavajućeg dijela životne stvarnosti. Ovisno o tome koji od njih u određenoj komunikacijskoj situaciji prevladava, razlikujemo potiskujuću, negirajuću, projicirajuću, suprotno naglašavajuću, autokonverzivnu, premještajuću, sublimirajuću, infantilnu, imitirajuću i racionalizirajuću komunikaciju.

→ U potiskujućoj komunikaciji dominira obrambeni mehanizam potiskivanja. Sve neugodne i ugrožavajuće poruke potiskujemo, zaboravljamo, odgađamo: "Bolje da sve to zaboravimo!"